

2. TOM-PERUSVALMENNUS

Kehitysvammaisuus ja muisti

**Etelä-Pohjanmaan
Muistiyhdistys ry**
Muistiliiton jäsen

TOM-Hanke 2018

KEHITYSVAMMA

Kehitysvamma ilmenee aina kehitysiässä, muistisairaus kehitysiän jälkeen.

Kehitysvammassa ja muistisairaudessa on kyse aivokuoren toimintahäiriöstä

YLEISIMMÄT KEHITYSVAMMAOIREYHTYMÄT

Downin oireyhtymä

CP-kehitysvamma

Autismiin liittyvä

Loput 55-70% jakaantuvat muihin
etiologisiin alaryhmiin

MUISTISAIRAUDEN RISKITEKIJÄT KEHITYSVAMMAISELLA

Kehitysvammaisilla on aivojen toiminnallinen häiriö.
Aivoissa on rakenteellinen poikkeama vaurion, kehityshäiriön
tai toistuvien epilepsiakohtausten seurauksena

Ylipaino

Vajaaravitsemus

Riippuvuus toisista ihmisistä

Monilääkitys

DOWNIN SYNDROOMA JA IKÄÄNTYMINEN

Downin syndroomaan liittyy aikaisempi ja nopeampi ikääntyminen johtuen geneettisistä tekijöistä.

Downeilla on enemmän terveydellisiä erityisongelmia muihin ikääntyneisiin verrattuna esim. jo keski-iällä alkava muistisairaus.

DOWN SYNRDOOMA JA ALZHEIMER

Downin syndroma on Alzheimerintaudin riskitekijä

Riskiä lisää kromosomissa 21 oleva trisomia, kromosomi osallistuu amyloidin määrää säätelevän valkuaisaineen tuottamiseen.

Lähes jokaisella 40 vuotiaalla on todettavissa Alzheimerin taudille tyypillisiä toimintakyvyn muutoksia.

DOWN JA YLEISIMMÄT MUISTISAIRAUDEN OIREET

Omatoimisuustaitojen heikkeneminen

Energisyyden väheneminen

Ymmärtämisen vaikeutuminen

Ärtyneisyys

Keskittymishäiriö

Eristäytyminen

Epilepsian puhkeaminen tai paheneminen

ERITASOISESTI KEHITYSVAMMAISILLA OIREET ILMENEVÄT ERITAVALLA

Nuoruusiässä määritetty kehitysvammataso ei ole yhteydessä muistisairauden ilmenemiseen.

Syvästi kehitysvammaisilla yleisimmät oireet:

- Painon nousu

- Energisyyden väheneminen

- Unihäiriö

Lievästi kehitysvammaisilla:

- Ärtyneisyys

- Huolestuneisuus

- Painon muutos

- Heikentyneet omatoimisuustaidot

MUISTISAIRAUDEN DIAGNOSTIIKKA

Muistisairauden diagnosointi on tärkeää.

Pienikin toimintakyvyn menetys voi mullistaa koko elämän. Muistisairauden mahdollisuutta toimintakyvyn heikkenemisen tai käytösoireisiin ei tiedosteta.

Oireita saatetaan pitää luonnollisena kehitysvammaan kuuluvana taantumisena ja käytösoireita psykiatrisena häiriönä.

LÄHI-IHMISET TÄRKEITÄ ARVIOITAESSA

Lähi-ihmisten on tärkeää olla mukana arvioinnissa.

Historian kerääminen asiakkaasta on tärkeää:

esim. tiedot sukutaustasta,
aikaisemmista testeistä/arvioinneista.

Elinympäristön kartoittaminen:

esim. sosiaaliset suhteet,
elämässä tapahtuneet muutokset, tuen riittävyys.

TUTKIMUKSET

Yleiset muistintestausmenetelmät MMSE, Cerad eivät sovellu kehitysvammaisten testaamiseen.

Toimintakyvyn arviointi

-> verrataan aikaisempiin toimintakyvyn arviointeihin

Pään CT- ja MRI –kuva auttavat diagnostiikassa

-> kuvantaminen haasteellista

Psykologin tutkimuksia voidaan käyttää muistisairauden diagnostiikassa.

Poissuljetaan hoidettavat, somaattiset sairaudet

esim. vitamiinipuutokset, virtsatieinfektio, masennus.

Tarkistetaan olemassa olevan lääkityksen vaikutus toimintakykyyn.

LÄÄKEHOITO

Mikäli yksi lääke ei anna vastetta

-> kannattaa kokeilla toista lääkettä
1-2 kuukauden kuluttua.

Lääkkeiden sivuvaikutukset vähäisiä.

Kannattaa jatkaa, kunnes toimintakyky
ja käyttäytyminen on parempaa kuin
ennen lääkehoitoa.

ENNALTAEHKÄISY

Kehitysvammaiset hyötyvät aivoterveysten edistämisestä:

- monipuolinen aivojen käyttäminen kaikissa ikävaiheissa
- monipuolinen liikunta
- aivojen suojaaminen vammoilta
- terveellinen ja monipuolinen ravinto
- sydän- ja verisuonitautien ennaltaehkäisy ja hyvä hoito

Kehitysvammaiset ovat usein riippuvaisia toisista aivoterveysten ja muistin tukemisessa.

MATERIAALIT

Kaikki hankkeessa tuotettu materiaali on maksutta ladattavissa ja käytettävissä. Ne löytyvät Etelä-Pohjanmaan muistiyhdistyksen sivuilta. Toivomme, että lähde mainitaan materiaalia käytettäessä. Alla muutamia pikalinkkejä.

Kehitysvammaisuus ja muistisairaudet –opas: <https://bit.ly/2GNWojn>
Muistin tähäre –työkirja: <https://bit.ly/2E8NCdJ>
Muistin tähäre työkirjan ääniraidat: <https://bit.ly/2HlfJTZ>
Annun tarina –video: <https://bit.ly/2CIHNBx>

Lähteet

- Arvio, M. ym. 2018. Kehitysvammaisuus ja muistisairaudet. Etelä-Pohjanmaan Muistiyhdistys ry. [Verkkajulkaisu]. Saatavana: <https://www.muistiyhdistys.fi/uploads/TOMopas1218www.pdf>
- Atula, S. 2015. Epilepsia aikuisella. Terveyskirjasto; lääkärikirja Duodecim. 25.5.2015. [Verkkajulkaisu]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00012
- Downin oireyhtymä. Terveyskirjasto. Duodecim. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=hoi50027
- Eriksson, K., Peltola, J. & Käviäinen, R. 2005. Kohtausten hoidosta epilepsien hoitoon – tunnista epilepsiaoireyhtymä. Duodecim 2005;121:505-12. [Verkkajulkaisu]. Saatavana: <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94845.pdf>
- Gaily, E. 2006. Kuinka hoidan kehitysvammaisen epilepsiaa? Duodecim 2006;122;1917-21. [Verkkajulkaisu]. Saatavana: <http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo95907.pdf>
- Iivanainen, M. 2006. Kehitysvammaisuus ja dementia. Teoksessa: Erkinjuntti, T, Alhainen, K, Rinne, J & Soininen H. (toim.) 2006. Muistihäiriöt ja dementia. 2. uud. p. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim
- Ikääntyminen. 11.6.2015. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. [Verkkosivu]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/ikaantyminen>

Jonasson, Karin. Kan demens ha något samband med ADHD? Uppsala länslandsting.

Kehitysvammaliiton Internetsivut. Saatavana:

<http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/etusivu/>

Kälviäinen, R. & Keränen, T. 2001. Epilepsia. Teoksessa: Soynila, S., Kaste, M., Launes, J. & Somer, H. Neurologia. 2001. Helsinki: Duodecim.

Lustberg, N. 2000. Kognitiiviset ongelmanratkaisutaidot, älykkyys ja lukutaito kehitysvammaisiksi diagnosoiduilla henkilöillä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos. (s.25)

Saatavana:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/10860/nlustberg.pdf?sequence=1>

Miina Sillanpää -Säätiön aineistopankki. Saatavana: <http://www.miinasillanpaa.fi/wp-content/uploads/2015/02/Muista-Paaasia-Ohjaajan-opas-sis-diat-ja-liitteet.pdf>

Mikkola, M. 2015. Muistisairaus kehitysvammaisella henkilöllä - MuKeva -projekti henkilöstön ammattitaitoa kehittämässä.[Lehtiartikkeli]. Memo 3/2015. Saatavana:

http://www.muistiliitto.fi/files/8714/4353/1756/Muistisairaus_kehitysvammaisella_henkilolla_-_Memo_3-2015.pdf

Muistiliitto ry:n Internetsivut. Saatavana: www.muistiliitto.fi

Määttä, T. 2011. Down syndrome, health and disability. Oulun yliopisto, väitöskirja. Saatavana: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514297090.pdf> (Down+vaihdevuodet+dementia)

Papunet -verkkosivusto. Saatavana: <http://papunet.net/>

Tietoa kehitysvammasta. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. [Verkkosivu]. Saatavana:

<http://www.kvtl.fi/fi/kehitysvamma->

Vahtera, M. 2002. Kehitysvammaisten dementia. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.